

Wartości minimum egzystencji w województwach i klasach miejscowości w 2021 r.

Wprowadzenie

Minimum egzystencji to normatywny model wyznaczający niski poziom zaspokajania potrzeb, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. Uwzględnia ono jedynie zaspokojenie potrzeb niezbędnych do przeżycia i zachowania zdrowia, których nie powinno się odkładać w czasie.¹ Wartość minimum egzystencji wyznacza *dolny obszar ubóstwa*.

W analizie przedstawiamy przestrzenne zróżnicowanie minimum egzystencji dla warunków cenowych istniejących w 2021 r. W badaniach bazowano na notowaniach cen wybranych dóbr i usług udostępnionych przez GUS.² Przypominamy, że prezentowane wyniki nie uwzględniają specyfiki regionów: ilustrują one cenową dostępność dóbr i usług ujętych w standardzie minimum egzystencji.

W analizie posługujemy się wartościami w złotych (w ujęciu miesięcznym) dla gospodarstwa domowego bądź na osobę w gospodarstwie. Do przedstawienia skali zróżnicowania minimum egzystencji (w województwach czy klasach miast) przyjęto odchylenie od wartości średniej dla kraju. Różnice te przedstawiono w punktach procentowych (p.p.). Wyniki przedstawiamy na przykładzie 4-osobowego gospodarstwa domowego (rodzice z dwojgiem dzieci na utrzymaniu). Wartości dla wszystkich badanych typów gospodarstw zamieszczono w Aneksie.

¹ Por. Deniszczuk, Sajkiewicz 1997, Kurowski 2019.

² Chodzi o ceny w ujęciu średniorocznym. Niektóre z nich są jednolite w kraju (dotyczy to np. refundowanych leków). W sytuacji braku danych dla jednego lub paru województw, przyjmowano wartość ogólnopolską. Gdy brakowało danych w GUS, wartość określano na podstawie rozpoznania rynku i oceny eksperckiej.

1. Zróżnicowanie minimum egzystencji w przekroju województw

W 2021 r. wartość minimum egzystencji dla rodziny z dwojgiem dzieci na utrzymaniu była najwyższa w województwie lubuskim (+5,0 p.p. w relacji do średniej w kraju), natomiast najniższą wartość oszacowano w województwie podkarpackim (-5,2 p.p.). Zróżnicowanie wartości minimum egzystencji w województwach zilustrowano na Wykresie 1. Wartości minimum egzystencji w 2021 r. w porównaniu do 2020 r. zestawiono w Tabeli 1.

Tabela 1. Zróżnicowanie wartości minimum egzystencji w 2021 r. na tle wartości z 2020 r. (na osobę w gospodarstwie, w zł oraz w punktach procentowych)

Województwo	ME 2021	Odchylenie od wartości w kraju 2021	ME 2020	Wzrost 2021 / 2020	Wzrost 2021 / 2020
	w zł	w p.p. (Polska=0)	w zł	w zł	w p.p. (2020 r.=0)
Dolnośląskie	610,43	4,8	591,42	19,01	3,2
Kujawsko-pomorskie	570,26	-2,1	548,92	21,34	3,9
Lubelskie	552,28	-5,2	531,81	20,47	3,8
Lubuskie	611,77	5,0	586,81	24,96	4,3
Łódzkie	576,72	-1,0	553,79	22,93	4,1
Małopolskie	591,78	1,6	562,91	28,87	5,1
Mazowieckie	573,57	-1,6	548,57	25,00	4,6
Opolskie	586,35	0,6	555,66	30,69	5,5
Podkarpackie	548,82	-5,8	530,13	18,69	3,5
Podlaskie	554,68	-4,8	529,68	25,00	4,7
Pomorskie	590,74	1,4	568,91	21,83	3,8
Śląskie	603,62	3,6	579,93	23,69	4,1
Świętokrzyskie	569,14	-2,3	546,30	22,84	4,2
Warmińsko-mazurskie	570,53	-2,1	545,73	24,80	4,5
Wielkopolskie	589,84	1,2	562,30	27,54	4,9
Zachodnio-pomorskie	605,57	3,9	583,00	22,57	3,9
Polska	582,63	0,0	558,65	23,98	4,3

Źródło: Opracowanie IPiSS na podstawie danych GUS. Uwaga: Dane ME dotyczą niezmiennego ilościowo koszyka minimum egzystencji, a zmiany jego wartości wynikają z różnej dynamiki poziomu cen.

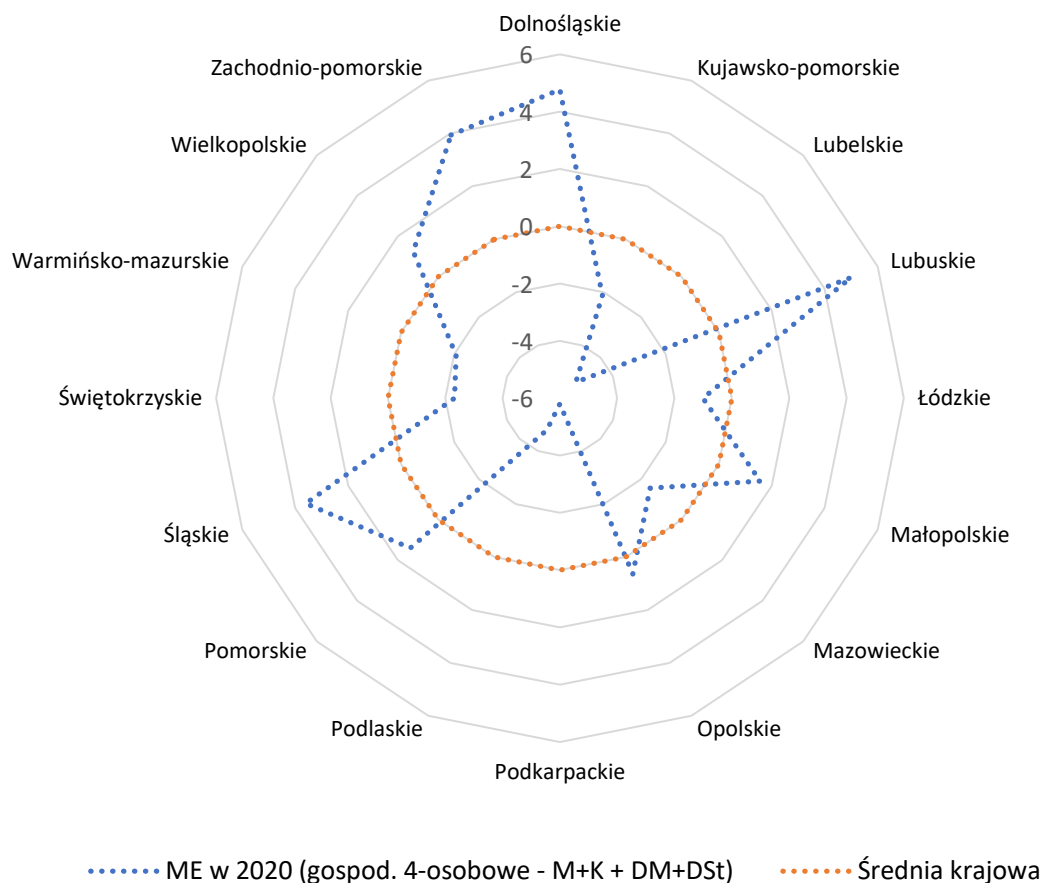
Od kilku już lat rozpiętości między wartościami skrajnymi w województwach oscylują wokół 11,0 p.p. W 2021 r. dla gospodarstwa 4-osobowego skala tych różnic wyniosła 10,8 p.p. Dla gospodarstw 1-osobowych rozpiętości te były wyższe: 15,7 p.p. dla osoby w wieku emeryckim, 14,7 p.p. w wieku pracowniczym.

Dominującymi grupami potrzeb w strukturze minimum egzystencji są artykuły żywnościowe oraz utrzymanie mieszkania i nośniki energii. Stanowią one odpowiednio 46,8% oraz 33% wartości całego koszyka.³ Kolejne grupy potrzeb to odzież i obuwie (4,6%), higiena osobista (3,3%) oraz edukacja (3%). Zróżnicowanie minimum egzystencji w tych grupach

³ Tu podajemy wartość na poziomie całego kraju. W województwach udział ten nieznacznie zmienia się.

potrzeb przedstawiono w Tabeli 2. Różnice w oszacowaniach największych dwóch grup potrzeb mają największy wpływ na ostateczny wynik.

Wykres 1. Odchylenie wartości minimum egzystencji w województwach od wartości dla kraju w 2021 r. (w p.p., Polska=0)

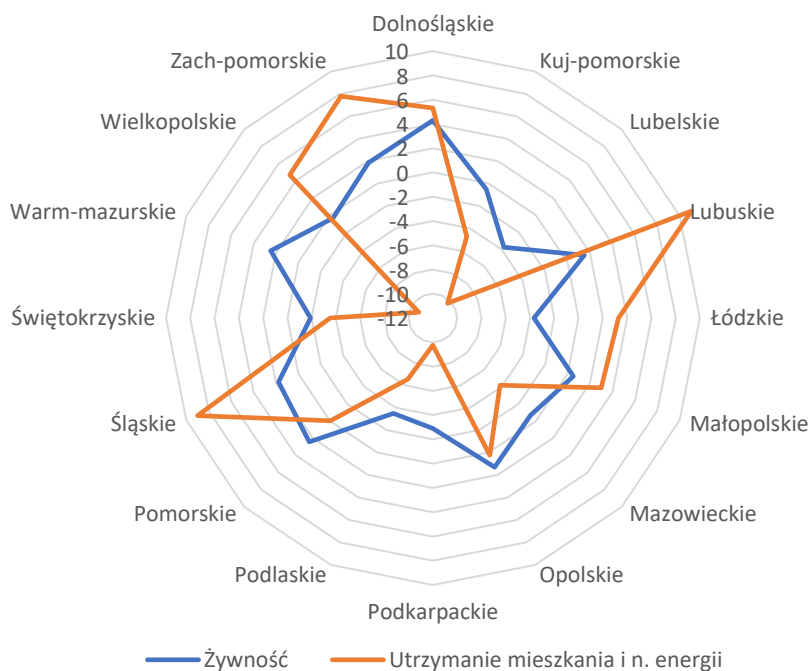
Źródło: Opracowanie IPISS na podstawie danych GUS. Uwaga: Dane ME dotyczą niezmiennego ilościowo koszyka minimum egzystencji, a zmiany jego wartości wynikają z różnej dynamiki poziomu cen.

Żywność w standardzie minimum egzystencji oszacowano na najwyższym poziomie w woj. dolnośląskim (+3,3 p.p.). Natomiast najniższy koszt nabycia żywności na poziomie minimum egzystencji w 2021 r. występował w woj. lubelskim oraz łódzkim (w obu przypadkach -3,7 p.p.).

Tabela 2. Zróżnicowanie minimum egzystencji według głównych grup wydatków w 2021 r.
(odchylenie od średniej dla kraju, w p.p., Polska = 0)

Województwo	ME ogółem	Żywność	Utrzymanie mieszkania i n. energii	Odzież i obuwie	Higiena osobista	Edukacja	Zdrowie
Dolnośląskie	4,8	4,3	5,3	6,3	2,3	4,9	6,6
Kujawsko-pomorskie	-2,1	-0,5	-4,7	-0,3	-3,9	0,1	-1,5
Lubelskie	-5,2	-3,7	-10,3	7,6	3,0	-0,9	-10,0
Lubuskie	5,0	1,5	11,1	5,1	-8,2	2,5	7,6
Łódzkie	-1,0	-3,7	3,3	-4,1	0,5	-3,3	-2,4
Małopolskie	1,6	0,5	3,0	1,8	5,6	0,8	2,4
Mazowieckie	-1,6	-0,6	-4,2	1,7	1,7	1,6	0,4
Opolskie	0,6	1,3	0,2	-2,2	1,7	1,0	1,9
Podkarpackie	-5,8	-2,9	-9,8	-5,2	-1,9	-7,1	-9,1
Podlaskie	-4,8	-3,5	-6,6	-7,1	0,8	-2,5	-10,8
Pomorskie	1,4	2,4	0,0	2,0	-1,9	1,7	-0,3
Śląskie	3,6	1,8	9,0	-5,8	0,8	-3,9	-1,1
Świętokrzyskie	-2,3	-1,9	-3,5	7,2	-2,7	-6,0	-5,9
Warmińsko-mazurskie	-2,1	2,5	-10,7	6,7	-2,0	1,6	-0,7
Wielkopolskie	1,2	-0,3	4,7	-5,5	-2,2	0,8	5,0
Zachodnio-pomorskie	3,9	1,9	7,8	-2,2	0,2	5,1	9,1

Wykres 2. Zróżnicowanie dwóch głównych grup potrzeb w minimum egzystencji w 2021 r.
(odchylenia od średniej dla Polski, w p.p., Polska = 0)

Źródło: Opracowanie własne. Uwagi jak w Tabeli 1.

W grupie wydatków na mieszkanie w minimum egzystencji głównymi kosztami są: (i) opłaty za wodę i inne usługi komunalne (w 2021 r. stanowiły one średnio 38,3%), (ii) opłaty za ciepłą wodę (24,8%) oraz (iii) centralne ogrzewanie (15,2%).⁴ Zróżnicowanie tych pozycji w układzie województw przedstawia Tabela 3.

Tabela 3. Zróżnicowanie głównych kosztów mieszkaniowych w minimum egzystencji w przekroju województw w 2021 r. (odchylenie od wartości średniej dla Polski, w p.p., Polska = 0)

Województwo	Utrzymanie mieszkania i nośniki energii	w tym:		
		Woda i usługi komunalne	Ciepła woda	Centralne ogrzewanie
Dolnośląskie	5,3	16,3	-9,5	-1,5
Kujawsko-pomorskie	-4,7	-11,0	-1,8	-8,1
Lubelskie	-10,3	-16,6	14,0	-14,6
Lubuskie	11,1	13,4	4,7	15,9
Łódzkie	3,3	-1,6	4,4	14,6
Małopolskie	3,0	8,7	11,2	-8,1
Mazowieckie	-4,2	-1,2	-0,5	-18,4
Opolskie	0,2	5,7	0,3	-11,4
Podkarpackie	-9,8	-5,0	-3,4	-18,4
Podlaskie	-6,6	-14,8	-8,9	26,3
Pomorskie	0,0	-10,9	-0,7	-1,3
Śląskie	9,0	15,5	-1,5	14,4
Świętokrzyskie	-3,5	-7,4	11,0	-2,5
Warmińsko-mazurskie	-10,7	-13,4	-7,9	-10,1
Wielkopolskie	4,7	3,9	-3,9	16,9
Zachodnio-pomorskie	7,8	4,8	4,0	18,2

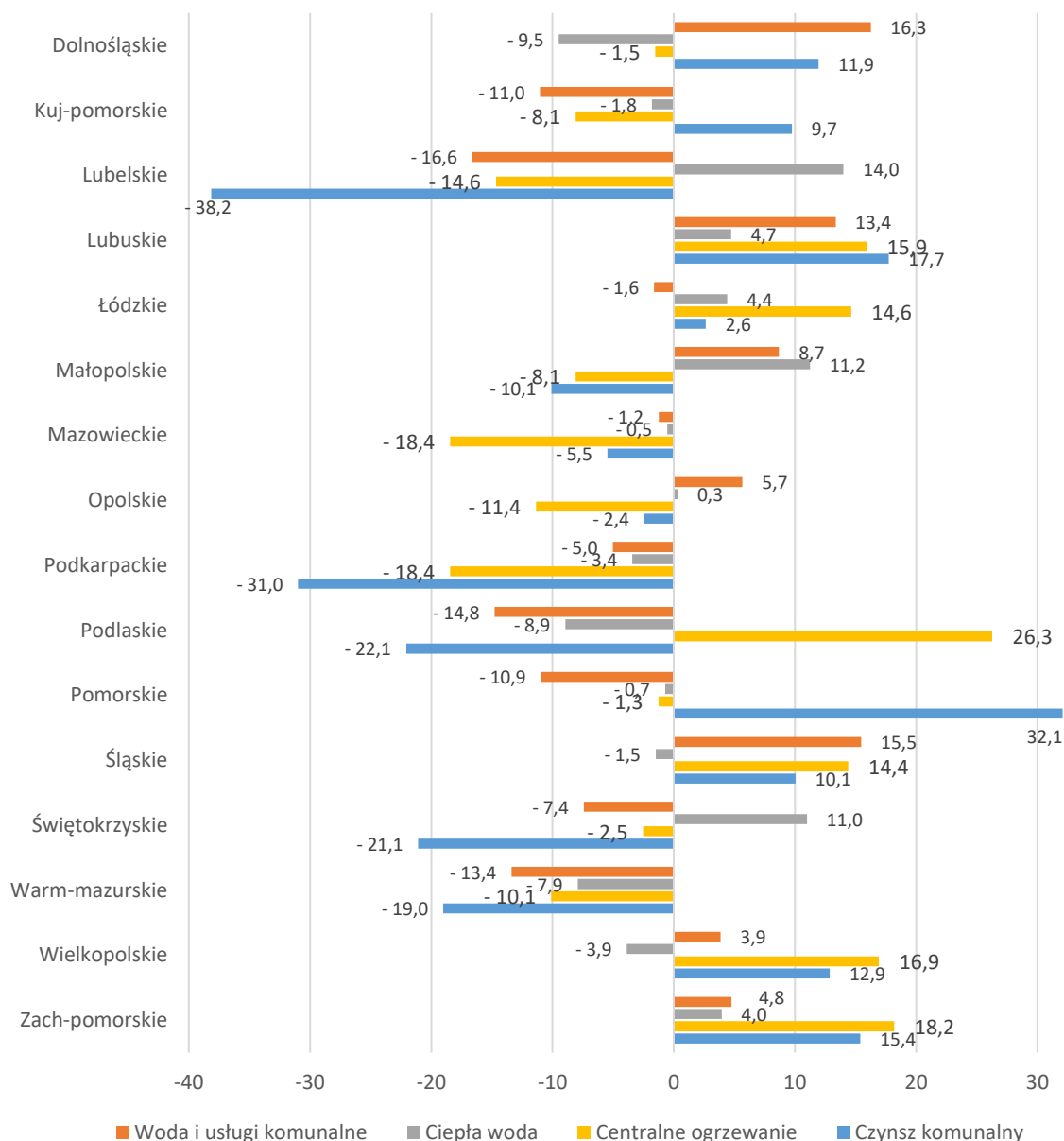
Źródło: Opracowanie własne. Uwagi jak w Tabeli 1.

Koszt dostarczenia zimnej wody (i pozostałych usług komunalnych) w porównaniu z wartościami przeciętnymi w Polsce był najwyższy w woj. dolnośląskim (+16,3 p.p.) oraz śląskim (+15,5 p.p.). Wydatki te były natomiast najniższe w woj. lubelskim (-16,6 p.p.) oraz podlaskim (-14,8 p.p.). Podgrzanie wody było szacowane najdrożej w woj. lubelskim (+14,0 p.p.), a najtaniej w woj. dolnośląskim (-9,5 p.p.). Najwyższe opłaty za centralne ogrzewanie w 2021 r. były o ponad ¼ wyższe od średniej w woj. podlaskim (+26,3 p.p.), podczas gdy najniższe występowały na Podkarpaciu i na Mazowszu, będąc niższe od średniej w kraju o prawie jedną piątą (-18,4 p.p.).⁵

⁴ Podane udziały odnoszą się do minimum egzystencji dla 4-osobowego gospodarstwa domowego w Polsce. Struktura tych wydatków w województwach czy klasach miejscowości jest zróżnicowana.

⁵ Najwyższym stopniem rozpiętości cechowały się opłaty za czynsz komunalny: najwyższe czynsze oszacowano dla woj. śląskiego (+32,1 p.p.), najniższe - dla woj. lubelskiego (-38,2 p.p.). Por Wykres 3.

Wykres 3. Zróżnicowanie głównych czynników w kosztach utrzymania mieszkania w minimum egzystencji w 2021 r. (odchylenie od wartości średniej dla Polski, w p. p., Polska=0)

Źródło: Opracowanie własne. Uwagi jak w Tabeli 1.

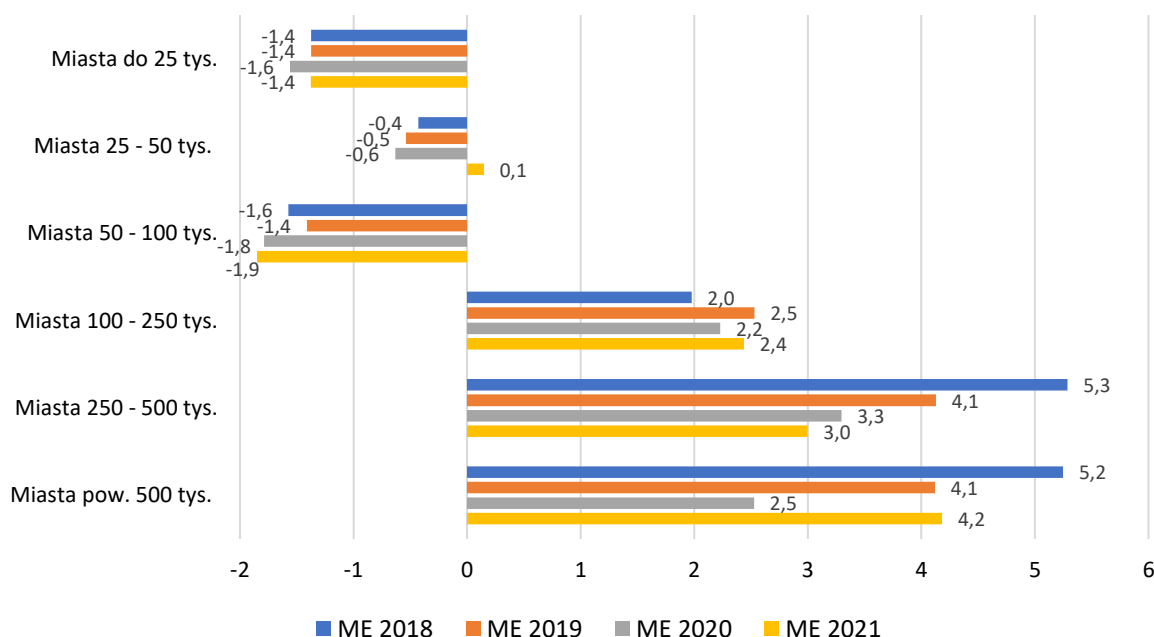
Pozostałe grupy wydatków (por. Tabela 2), choć stanowią w minimum egzystencji niższy udział, charakteryzowały się dużym zróżnicowaniem. Zakupy odzieży i obuwia, stanowiące w koszyku minimum średnio 4,6%, były najdroższe w woj. lubelskim (+7,6 p.p.), natomiast najtańsze w woj. podlaskim (-7,1 p.p.). W zakresie higieny osobistej (3,3% średniej wartości w minimum) najwyższą wartość koszyka odnotowano w woj. małopolskim (+5,6 p.p.), a najniższą w woj. lubuskim (-8,2 p.p.). Wydatki na edukację (średnio 3% w całości koszyka) najwyżej oszacowano dla woj. zachodnio-pomorskiego (+5,1 p.p.), a najniżej dla woj. podkarpackiego (-7,1 p.p.). Najwyższe wydatki na ochronę zdrowia w minimum egzystencji odnotowano dla woj. zachodnio-pomorskiego (+9,1 p.p.), najniższe dla woj. podlaskiego (-10,8 p.p.).

2. Zróźnicowanie minimum egzystencji w klasach miast

W klasach miast według liczby mieszkańców, dla których sporządzono szacunki na podstawie notowań cen z GUS, obserwujemy tendencję, która pokrywa się z intuicją. W miastach o małej liczbie mieszkańców, wartości minimum egzystencji w 2021 r. były niższe od średniej dla kraju. Różnice te wprawdzie nie są duże (-1,4 p.p. w miastach najmniejszych, -1,9 p.p. w miastach od 50 do 100 tysięcy mieszkańców), ale mają charakter trwały – podobne tendencje obserwowano bowiem latach poprzednich (por. Wykres 4).

W miastach powyżej 100 tys. mieszkańców minimalne koszty życiowe były średnio wyższe: 2,4 p.p. w miastach od 100 do 250 tys. mieszkańców oraz 4,2 p.p. w miastach powyżej 500 tys. mieszkańców. W miastach od 250 do 500 tys. mieszkańców koszty te były wprawdzie wyższe (3,0 p.p.), ale w ciągu ostatnich 4 lat tendencja była spadkowa (por. Wykres 4).

Wykres 4. Zróźnicowanie minimum egzystencji w klasach miast w latach 2018-2021 (odchylenie od wartości średniej dla Polski, w p. p., Polska=0)

Źródło: Opracowanie własne. Uwagi jak w Tabeli 1.

Tabela 4 ilustruje zróźnicowania wartości minimum egzystencji w przekroju rodzajów (grup) potrzeb. Wartość koszyka żywnościowego była wyceniana najwyżej w największych miastach (+4,5 p.p.), natomiast w miastach do 25 tys. mieszkańców – była wyceniana najniżej (-2,4 p.p.). Różnice w koszcie żywności nie były jednak duże.

Tabela 4. Zróżnicowanie minimum egzystencji w 2021 r. w klasach miast i grup wydatków (odchylenie od wartości średniej dla Polski, w p. p., Polska=0)

Miasta o liczbie mieszkańców	ME ogółem	Żywność	Utrzymanie mieszkania i n. energii	Odzież i obuwie	Higiena	Edukacja	Zdrowie
Do 25 tys.	-1,4	-2,4	0,4	-2,7	-2,0	-0,4	-1,4
25 - 50 tys.	0,1	1,0	-0,6	-0,9	-1,1	-2,0	0,0
50 - 100 tys.	-1,9	-1,2	-3,7	0,2	0,2	0,4	-0,4
100 - 250 tys.	2,4	1,7	3,8	2,9	0,7	1,1	0,7
250 - 500 tys.	3,0	4,0	1,6	7,1	-0,8	-0,2	3,1
Pow. 500 tys.	4,2	4,5	2,5	5,5	12,4	8,2	3,5

Źródło: Opracowanie własne. Uwagi jak w Tabeli 1.

Drugim czynnikiem istotnie wpływającym na wartość minimum egzystencji ogółem były opłaty za mieszkanie. Były one najwyższe w miastach od 100 do 250 tys. mieszkańców (+3,8 p.p.) oraz w miastach największych (+2,5 p.p.). Koszty te były natomiast najniższe w miastach od 50 do 100 tys. mieszkańców (-3,7 p.p.). Ten obraz jest skutkiem różnic głównych rodzajów opłat, na które składają się: opłaty za wodę i inne usługi (średnio 38,3% wartości wydatków mieszkaniowych w kraju), za ciepłą wodę (24,8%) oraz za centralne ogrzewanie (15,2%). Zestawienie przedstawia Tabela 5.

Tabela 5. Zróżnicowanie głównych kosztów mieszkaniowych w minimum egzystencji w przekroju klas miast w 2021 r. (odchylenie od wartości średniej dla Polski, w p.p., Polska=0)

Miasta o liczbie mieszkańców	Utrzymanie mieszkania i nośniki energii razem	w tym:		
		Woda i usługi komunalne	Ciepła woda	Centralne ogrzewanie
Do 25 tys.	0,4	-0,7	9,9	3,5
25 - 50 tys.	-0,6	-0,7	1,9	-3,3
50 - 100 tys.	-3,7	-3,2	-9,5	2,8
100 - 250 tys.	3,8	4,9	-3,1	7,8
250 - 500 tys.	1,6	-2,0	-17,7	4,5
Pow. 500 tys.	2,5	6,2	-11,7	-26,5

Źródło: Opracowanie własne. Uwagi jak w Tabeli 1.

W pozostałych grupach potrzeb (por. Tabela 4), oszacowane wartości minimum egzystencji były zwykle znacznie poniżej średniej w miastach najmniejszych. Prawie zawsze także były one najwyższe w najbardziej zaludnionych aglomeracjach. Koszty w zakresie odzieży i obuwia były wyższe o 7,1 p.p. w miastach od 250 do 500 tys. mieszkańców, a w miastach najmniejszych (do 25 tys. mieszkańców) niższe od średniej o 2,7 p.p. Duże różnice wystąpiły w kosztach higieny osobistej – w największych miastach były one wyższe o 12,4 p.p. Wydatki na edukację w dużych aglomeracjach były o 8,2 p.p. wyższe od średnich

w kraju, a o 2 p.p. niższe w miastach od 25 do 50 tys. mieszkańców. Wydatki na zdrowie (głównie leki) nie były mocno zróżnicowane: w małych miasteczkach (do 25 tys. mieszkańców) ich wartość była zaledwie o 1,4 p. p. niższa. Natomiast w miejscowościach największych (tam, gdzie liczba mieszkańców przekracza pół miliona) modelowe wydatki na zdrowie były wyższe od średniej ogólnopolskiej o 3,4 p.p.

Literatura:

Deniszczuk L., Kurowski P., Styrc M. (2007), *Progi minimalnej konsumpcji gospodarstw domowych wyznaczone metodą potrzeb podstawowych. Rodzaje, oszacowania i zastosowania polityce społecznej*, IPiSS, Warszawa.

Golinowska S. (1996), *Polska bieda. Kryteria – Ocena – Przeciwdziałanie*, IPiSS, Warszawa.

GUS (2019), *Badanie budżetów gospodarstw domowych w 2018 r.*, Warszawa.

Kurowski P. (2019), *Rola progów minimalnej konsumpcji w polityce społecznej w Polsce*, *Polityka Społeczna* nr 4/2019, s. 43-48.

Kurowski P. (2018), *Zróżnicowanie minimum socjalnego oraz minimum egzystencji w układzie przestrzennym w 2017 r.*, *Polityka Społeczna* nr 8/2018.

Opracował: dr Piotr Kurowski

Aneks. Minimum egzystencji: dane regionalne (średniorocznie w 2021 r.).

Tabela A. Wartość minimum egzystencji w 2021 r. w przekroju wojewódzkim (w zł)

Gospodarstwa	Pracownicze						Emeryckie	
	1- osobowe	2- osobowe	3- osobowe	3- osobowe	4- osobowe	5- osobowe	1- osobowe	2- osobowe
Województwo	M lub K	M+K	M+K+DM	M+K+DS.	M+K+DM +DS	M+K+DM +2xDS	M lub K	M+K
Dolnośląskie	701,05	1 207,58	1 742,67	1 902,88	2 441,70	3 138,91	666,35	1 138,17
Kujawsko-pom.	660,62	1 128,01	1 628,35	1 777,94	2 281,05	2 932,40	626,51	1 059,78
Lubelskie	617,54	1 079,99	1 569,51	1 715,75	2 209,12	2 846,75	584,20	1 013,29
Lubuskie	713,90	1 214,10	1 749,47	1 905,85	2 447,09	3 141,53	681,64	1 149,57
Łódzkie	676,34	1 145,28	1 649,40	1 798,02	2 306,87	2 961,43	643,37	1 079,34
Małopolskie	665,54	1 159,84	1 687,04	1 836,78	2 367,11	3 045,65	631,75	1 092,26
Mazowieckie	650,77	1 126,60	1 633,25	1 784,11	2 294,29	2 953,58	617,03	1 059,14
Opolskie	668,70	1 159,00	1 670,90	1 830,64	2 345,41	3 018,61	635,37	1 092,34
Podkarpackie	615,20	1 076,01	1 560,53	1 707,69	2 195,28	2 828,56	581,53	1 008,66
Podlaskie	651,45	1 102,18	1 584,22	1 733,03	2 218,72	2 851,51	618,47	1 036,22
Pomorskie	697,99	1 178,14	1 691,50	1 846,43	2 362,94	3 032,97	664,64	1 111,45
Śląskie	701,21	1 197,89	1 727,89	1 881,44	2 414,48	3 099,86	667,81	1 131,09
Świętokrzyskie	648,63	1 122,84	1 623,13	1 772,21	2 276,56	2 927,41	616,62	1 058,82
Warmińsko-maz.	650,22	1 125,48	1 624,35	1 778,76	2 282,11	2 937,65	616,46	1 057,97
Wielkopolskie	691,73	1 170,47	1 687,66	1 838,32	2 359,35	3 029,00	658,39	1 103,78
Zachodnio-pom.	710,25	1 203,64	1 730,75	1 891,64	2 422,27	3 112,31	677,61	1 138,37

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych cenowych GUS. Uwagi jak w Tabeli 1.

Tabela B. Wartość minimum egzystencji w 2021 r. w klasach miast (w zł)

Gospodarstwa	Pracownicze						Emeryckie	
	1- osobowe	2- osobowe	3- osobowe	3- osobowe	4- osobowe	5- osobowe	1- osobowe	2- osobowe
Miasta o liczbie mieszkańców	M lub K	M+K	M+K+DM	M+K+DS	M+K+DM +DS	M+K+DM +2xDS	M lub K	M+K
Do 25 tys.	656,05	1 131,23	1 637,96	1 788,23	2 298,47	2 957,18	623,20	1 065,52
25 - 50 tys.	669,99	1 152,49	1 664,78	1 817,88	2 333,97	3 001,37	636,76	1 086,03
50 – 100 tys.	661,20	1 131,10	1 631,97	1 782,79	2 287,40	2 940,84	627,92	1 064,53
100 - 250 tys.	693,93	1 183,42	1 706,58	1 860,52	2 387,31	3 066,35	660,16	1 115,89
250 - 500 tys.	714,75	1 202,61	1 719,73	1 879,79	2 400,39	3 079,30	680,47	1 134,07
Pow. 500 tys.	709,11	1 207,49	1 736,67	1 895,10	2 428,01	3 117,29	672,85	1 134,97

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych cenowych GUS. Uwagi jak w Tabeli 1.